

УДК 316.356.4(=161.2):316.343](091)"1900/..."
 DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).24-28

Лариса Дояр,
 кандидат історичних наук, доцент,
 старший науковий співробітник Книжкової палати України,
 e-mail: arkhiv@ukrbook.net
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Сучасна українська нація: захищаємо чи винищуємо

У статті порушено проблему генези українського етносу на етапі новітньої історії України. Авторка наголошує, що впродовж ХХ ст. у розвитку нашого народу відбулися епохальні зміни: традиційно селянська людність внаслідок сталінського плану побудови соціалізму зазнала масової урбанізації. Пролетаризація українського селянства ґрунтувалася на таких чинниках, як форсована індустріалізація, масова колективізація селянських господарств і культурна революція, що передбачала комуністичну політизацію усіх щаблів українського суспільства. Авторка зазначає, що процес урбанізації визначався як руйнівним, так і рятівним щодо української нації змістом: з одного боку, відбулося її структурне викривлення — від середини 1930-х рр. міста України стали українськими, а не російсько-польсько-єврейськими; з другого — переселення українців у міста врятувало наш етнос від тотального вимирання під час Голодомору 1932—1933 рр., адже робітники та їхні родини, особливо у великих промислових центрах, перебували на обов'язковому картковому забезпеченні, тож були позбавлені мук голодної смерті. Структурні зміни у складі української нації вітали представники нашої політичної еміграції: ворогуючи з більшовиками, вони з пошаною ставилися до ідеологічних кампаній радянської влади, зокрема ліквідації неписьменності та коренізації (українізації). Переконані в перемозі ідей незалежності України, колишні лідери національної революції зауважували, що більшовики підготують поживний для нашого народу ґрунт — українці стануть освіченою повноцінною нацією, бо з'являться вітчизняні інженери, економісти, фінансисти, лікарі тощо. Завдяки розвитку великої радянської промисловості українці посіли вагоме місце у світовому прогресі. Однак, на жаль, ці досягнення від часів проголошення незалежності було втрачено.

Ключові слова: повноцінна нація; пролетаризація українського селянства; форсована індустріалізація України; ліквідація неписьменності; українізація

Постановка проблеми. Питання національного розвитку, попри наближення 30-річного ювілею незалежної України, зберігає актуальність і дотепер. Перманентні революційні бурі, що збуджують нашу національну увагу, не дають спокою й не залишають байдужими представників різних поколінь і різних суспільних прошарків. Усвідомивши відповідь на запитання, хто ми та чиї ми сини, український народ прагне посісти гідне місце в цивілізаційній шерензі світу.

У жодному разі не піддаючи сумніву шляхетність цих пошуків, вважаємо за потрібне нагадати про той історично вагомий і надзвичайно переконливий бекґраунд, що його у своєму розвитку вже здобувала українська нація. Збереження, а не руйнація колишніх досягнень, на наш погляд, є не тільки виявом конструктивного раціонального мислення та поваги до попередніх поколінь, а й запорукою подальшого національного розвитку. Наступність — це визначальна характеристика в існуванні всіх світових етносів. Втрата зв'язків із минулим загрожує небезпекою безпам'ятства, яке вкрай легко перетворюється на чинник маніпуляції свідомістю, стороннього поглинення, встановлення зовнішнього контролю тощо. Десуверенізація сучасної України, що опинилася в лещатах заокеанського впливу — політичного, соціально-економічного, фінансового, культурного й навіть релігійного — демонструє найгірші зразки зовнішнього управління державою. Внаслідок цього генезис української нації спотворюється та набуває рис хворобливих ілюзій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблему національного розвитку України науковці досліджують кілька десятиліть поспіль. Цю тематику розробляють в Інституті політичних і етнонаціональ-

них досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Результати наукових пошуків відображено в численних монографіях [3; 4; 6; 7; 10], довідкових виданнях [5], навчальних посібниках [8; 9] тощо. Провідною думкою авторів більшості сучасних праць (О. Рафальський, С. Пирожков, Ю. Богущкий, Е. Лібанова, О. Майборода, Я. Калакура, М. Юрій, В. Войналович, Л. Нагорна та інші) є консолідація українського суспільства на основі етнополітичного виміру. Підтримуючи й цілком поділяючи ці позиції, авторка пропонує врахувати чинник наступності в національному розвитку України. Власне, у цьому полягає мета пропонованої розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що на відміну від більшості європейських народів у модерну добу українська нація вступила несформованою. Попри те, що історичним фактом стало українське національно-культурне відродження кінця XVIII — початку ХХ ст., а наприкінці XIX ст. активно формувалися українські політичні партії, наш народ на межі новітньої історії, тобто на початку ХХ ст., все ще не набув ознак розвиненої нації:

I. Соціальний склад українства був одноманітним — за всеросійським переписом 1897 р. 84% українців становили селяни [8, с. 102], які послідовно й відверто ігнорували процес урбанізації. Навіть омріяне Т. Шевченком скасування кріпацтва 1861 р. фактично не призвело до структурних зрушень у складі українського народу, котрий продовжував обробляти ниву та плекати вишневий садочок біля хати. Міста, як і раніше, були осередком строкатого, але не українського населення. Поміж мешканців Києва кількість українців не перевищувала 22%, Одеси — 6% [8, с. 102]. У Західній Україні, що перебувала під владою Австро-

Угорщини, станом на 1900 р. 95% українців займалося сільським господарством і лише 1% працював у промисловому секторі [8, с. 103]. Водночас середньовічна ідилія комунікації людини із землею на початку ХХ ст. вже йшла в небуття. На українських теренах, багатих на вугілля та залізну руду, розпочався справжній промисловий бум — бурхливий розвиток капіталізму в Росії буквально захопив українські землі. Колосальними темпами відбувалося будівництво важкої промисловості на Півдні та Сході імперської Малоросії.

Наявність численних родовищ корисних копалин забезпечувала замкнений цикл металургійної промисловості, що викликало неабияку заздрість у запевнятлих підприємців Західної Європи. Цілеспрямовані педантичні німці від часів Катерини II поклали око на криворізькі надра — сучасні криворіжці, називаючи своє улюблене місто "залізним", а криворізький характер "крициним", навіть не здогадуються, що першими Кривий Ріг назвали Ейзенштадтом (залізним містом) саме німці [1, с. 188—189]. Уміст чистого заліза без домішок у криворізькій руді сягав 65%. За тевтонами на українські багатства посунулися представники всіх прогресивних націй Європи — бельгійці, французи, англійці. Імператорській Росії, як і українській людині, не вистачало поступальної ходи (у цьому ми справді єдиний народ!) — чиновництво імперії гальмувало модерні зміни та віддавало пальму першості іноземцям, які радо користувалися легкими набутими концесійними правами. "Залізна лихоманка" — саме так назвав В. Гіляровський своє оповідання, написане наприкінці ХІХ ст., — яскраво віддзеркалювала процес міжнародного поглинання рудних багатств Криворіжжя [2, с. 156—161]. О. Поль, який відкриттям Саксаганської копальні 1881 р. започаткував промисловий видобуток залізних руд у Кривому Розі, так і не зумів зробити цей процес вітчизняним, поставити його під імперський контроль — як наслідок, акції на криворізькі поклади залізної руди французи розхапали за два дні!

Отже, відсутність російського капіталу в новонародженій важкій промисловості Малоросії була фактично повною, що вже говорить про мрійливих українців, які продовжували жити за календарем хліборобської праці й очікували справедливого перерозподілу землі. Брудні шахтарські роби та багатолюдні робітничі бараки не вписувалися в життєві уявлення нашого селянина. Естетика української праці та побуту була кардинально іншою, і вона, вочевидь, суперечила новаціям світового розвитку. По суті, українці наражалися на небезпеку залишитися осторонь від загального прогресу.

Цю проблему своєчасно розгледів і розпочав досліджувати фундатор української соціології М. Шаповал. Перебуваючи в політичній еміграції після поразки Української революції 1917 р., він заснував у чехословацькому місті Подебради Українську господарську академію, де задалегідь готував промислові кадри з нашої молоді. Головною причиною відсталості М. Шаповал вважав панівний селянський чинник і брак власних, українських, фінансистів, економістів, інженерів тощо. За висловом Микити Юхимовича, нація, що

складається лише з селян, є неповноцінною й не може бути конкурентною у колі світових народів. Український історик В. Сарбей, солідаризуючись із цими думками, зазначав, що українська нація на розі ХІХ і ХХ ст. фактично не мала власної інтелігенції — про шарок лікарів, музикантів, письменників не перевищував й відсотка від загальної кількості нашого люду [8, с. 102].

Докорінна зміна структури нації відбулася за радянської влади — пролетаризація селянства була магістральним напрямом сталінського плану побудови соціалізму в СРСР. Форсована індустріалізація, що за логікою подій не могла не збігтися з Голодомором, нарешті примусила українців покинути обійстя та зробити бодай крок у промисловий бік. Як наслідок, вже у другій половині 1930-х рр. поміж мешканців міст налічувалося до 70% українців. Фактично, нагайкою голоду українців-селян перехрестили у класово свідомий робітничий клас. А оскільки важка промисловість була трендом ХХ ст., а рівень її здобутків визначав цивілізаційне місце певного народу у світі, то українці, уособивши промислову міць Радянського Союзу, із колишніх селян-кріпаків перетворилися на провідну націю світу. Тож не дивно, що, руйнуючи радянськість у незалежній Україні, влада нокаутувала насамперед промисловий комплекс УРСР — деіндустріалізація, що стала справжньою трагедією для десятків мільйонів українців, завдала непоправної шкоди державі та її громадянам, перекреслила конструктивну працю кількох поколінь і відкинула Україну в цивілізаційні сутінки.

II. На початку ХХ ст. українська людиність була масово неосвіченою — до 85% не знали грамоти, а головне, не були вмотивовані її опанувати, адже жили за віковими традиціями важкої хліборобської праці [8, с. 145]. Ситуацію не могли врятувати поодинокі недільні школи та відчайдушна діяльність окремих національних просвітників. Щодо останніх, то більшість із них мали контрверсійну поведінку — мріючи про свою хату, правду, силу й волю, Тарас Григорович складав російською мовою свій епістолярій, особистий щоденник і відвідував салони українофобської російської інтелігенції. Не була поспівною у цій справі й царська влада, адже, утискаючи українську мову, одночасно нагороджувала її фундаторів і дослідників. Зокрема, в умовах дії Валуєвського циркуляра 1863 р., Емського указу 1876 р., Столипінського циркуляра про іногородців 1910 р. імператорськими преміями були нагороджені П. Чубинський (премія С. С. Уварова Російської академії наук, 1879) і Б. Грінченко (друга премія імені М. І. Костомарова Російської академії наук, 1909).

Кардинальні зрушення в розв'язанні проблеми освіченості української нації відбулися під час національної революції 1917 р., коли Українська Центральна Рада проголосила курс на українізацію й заходила розробляти пласт українознавства, введеного у програму викладання в середній школі.

Спираючись на ленінські засади національної політики, радянська влада продовжила взятий національними силами курс на українізацію, поєднавши його з

кампанією ліквідації неписьменності. Очільник лікнепу в УСРР Г. Петровський успішно подолав проблему масової неосвіченості українців, забезпечивши їм провідне місце в колі керівної ланки СРСР, наукової та промислової еліти держави. Український сегмент в управлінні Радянською імперією, принаймні після смерті Й. Сталіна, був визначальним. Технологічно вагомий прорив у космос, який СРСР здійснив першим у світі, мав виразне українське обличчя — талановитого житомирця С. Корольова та величезного загопу космічної інженерії, підготовленої в Дніпропетровському державному університеті. Перетворення нашої нації на високоосвічену, академічну, багатозарову було позитивною рисою суспільного розвитку, а формування потужної української інтелігенції забезпечило нам провідне місце у світовій науці та культурі.

III. Українська мова початку ХХ ст. не мала впорядкованого правопису. Слово "українець" у Західній Україні розпочали вживати лише наприкінці ХІХ ст. Чітких орфографічних правил не існувало, мова була розпорошеною по діалектичних домівках, тож письменницький текст легко ідентифікувався за регіоном, де мешкав автор. Достатньо порівняти твори галичанина І. Франка й подніпровця В. Винниченка. Окрім того, чи не кожен тогочасний прозаїк пропонував власний варіант правопису української мови. Початок цій справі поклав О. Павловський, який 1818 р. видав "Граматику малоросійського наречія". У підручнику було зафіксовано відмінності української говірки від загальної імперської мови. Власний правопис розробив письменник, ректор Харківського університету імені В. Н. Каразіна П. Гулак-Артемівський. Тривалий час використовувалася "максимовичівка" — правопис, що його запропонував перший ректор Університету Св. Володимира в Києві М. Максимович. Він діяв у Галичині від середини ХІХ ст. Згодом на основі "максимовичівки" було створено систему Панькевича, котрою послуговувалися на Закарпатті в міжвоєнний період. Відмінності української вимови позначали на письмі умовними знаками, зокрема для літери "і" використовували намальований зверху квадратик чи літеру "ять". Наприкінці 1850-х рр. набула поширення "кулішівка", створена фундатором українського історичного роману П. Кулішем. Цю систему письма було вжито в журналі "Основа", що виходив у Петербурзі впродовж 1861—1862 рр. "Кулішівку" використовували для поширення освіти поміж народу, адже українці, розмовляючи власною говіркою, писати на ній не могли. У "кулішівці" скасували російську "ы", затвердили українську "і" та латинську "g". Згодом "кулішівку", що діяла до Емського указу 1876 р., було замінено на імперську "єрижку", в якій вживали літеру "ы" ("єри"). Власний правопис української мови був розроблений у Південно-Західному відділі Російського географічного товариства (цю установу вважають першою Академією наук України) й діяв упродовж 1873—1876 рр. До його утворення причетні представники національно-культурного відродження, громадівці П. Житецький і К. Михальчук. Свою систему українського правопису — "драгоманівку" — започаткував соціаліст і соціолог М. Драгоманов. Вона була поширеною від кінця ХІХ ст.

і ґрунтувалася на принципі "один звук — одна літера". Замість літери "щ" у "драгоманівці" використовували "шч", літеру "й" позначали на письмі як "j", наприкінці дієслів писали "тцьа", а не звичне нам "ться". У 1890-х рр. у Галичині набула вжитку "желехівка", утворена освітянином Є. Желехівським. У 1886 р. він уклав "Малорусько-німецький словник", й до 1940-х рр. цей спосіб правопису використовували в Західній Україні. Його вплив на Східну Україну позначився тим, що навіть у більшовицьких газетах вживали пом'якшену "л" у словах іншомовного походження: клуб, блюза, плян, кляса тощо. В той період у Наддніпрянській Україні також використовували "грінчевичівку", започатковану в чотиритомному словнику української мови за редакцією видатного політичного й культурного діяча України Б. Грінченка.

Проблему впорядкування української мови розпочали вирішувати за доби правління Української Центральної Ради та продовжили за радянської влади. Інститут української мови Всеукраїнської академії наук упродовж 1920-х рр. створив десятки українських словників. Очільник кампанії українізації М. Скрипник рішуче відкинув ідею латинізації рідної мови й провів потужну мовну реформу. Відтоді українська мова розвивалася як наукове явище. Водночас, зростаючи в багатонаціональному СРСР, український народ, як і інші, формувалася білінгвальним. Цю особливість глибоко відчув і увічнив український кінорежисер та актор, донецчанин Л. Биков — згадаймо його шедевральних старих, що йшли у бій, знаходячи порозуміння на зрозумілому всім російськомовному тлі: Ромео подякував узбецькою мовою українцю капітану Титаренку, на що останній відповів незрозумілим для узбека "будь ласка", і обом довелося пропонувати візаві російськомовний переклад. Отже, українська художня інтелігенція, як і творчі діячі з інших радянських республік, добре усвідомлювали, що російська мова — то шлях до міжнаціонального порозуміння, всесоюзної впізнаваності, популярності, слави, реалізації творчих задумів. З цілком прагматичних міркувань мова міжнаціонального спілкування поширювалася і в інших прошарках суспільства — насильницької русифікації, про яку так люблять говорити в Україні останніми десятиліттями, насправді не відбувалося. Натомість на всіх життєвих щаблях виразною була потреба в тому, аби добре знати мову, котру вживали не тільки в СРСР, а й в Організації Об'єднаних Націй. У цьому форматі русифікація іншомовних народів Союзу вписувалася в логіку комунікаційних потреб і не мала ознак насильницького нав'язування. Навіть більше, білінгвальність модерної української нації стала вагомою перевагою у розвитку кількох генерацій нашого народу — школярі, які вивчали українську мову з 2-го класу, вільно розмовляючи ще однією східнослов'янською мовою, були не тільки віртуознішими на вербальному рівні, а й талановітшими на інтелектуальному.

В умовах комунікаційної мотивації, українська мова активно розвивалася. За радянських часів вона досягла справжнього академічного рівня й демонструвала високі зразки вжитку. Орфоєпія української мови на республіканському телевізійному каналі УТ-1 була

не тільки бездоганною, а й блискучою. Сучасним медійним діячам про це годі й мріяти. Кількість накладів українських книгодруків, журнальної та газетної періодики, перекладів із мов народів світу сягала мільйонів примірників, що не витримує жодного порівняння з видавничою справою часів незалежності. Як фахівець, котрий опрацьовує сучасні продовжувані й періодичні видання, можу стверджувати, що в сучасній Україні фактично вимерли цілі сегменти мовного вжитку — майже відсутня україномовна суспільно-політична, науково-популярна та особливо популярна періодика. До того ж видавці, щоб не втрачати прибутків, випускають вочевидь запитаний російськомовний продукт під україномовною обкладинкою. Як наслідок, обсяг нинішньої періодичної україніки забезпечується винятково зусиллями науковців-освітян та академічних учених. Якби не титанічна праця вітчизняних дослідників, річний фонд періодики майже не поповнювався б. Виходячи з цього, запропонований командою п'ятого Президента України новий правопис української мови, не говорячи вже про деінде озвучені пропозиції щодо переведення її на латиницю, становить цілком очевидну загрозу подальшому розвитку національної науки — графічне оприлюднення її досягнень ускладнюватиметься через брак відповідних знань і навичок роботи в новому форматі. Звісно, ситуація не набуде критичності за умови, що мовна реформа, як і на сучасному етапі, матиме лише рекомендаційний характер. Однак в цьому разі постає логічне запитання: а навіщо вона тоді потрібна, якщо не є обов'язковою?

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що процес формування української нації триває вже не одне століття. Генезис нашого народу пройшов через важкі випробування й на тернистому шляху зазнав блискучих злетів і переконливих історичних досягнень. Розвинені впродовж ХХ ст. націєтворчі характеристики потребують, насамперед, шанобливого ставлення, адже забезпечують поступальний розвиток України та життєспроможність прийдешніх поколінь. Бажання зруйнувати світоглядну наступність українських генерацій, що його неприховано артикулювало кілька владних режимів незалежної України, є деструктивним, руйнівним і вкрай небезпечним для подальшої цивілізаційної констатації нашого народу. Це маніакальне бажання додає глибоких душевних страждань нації, яка в умовах антигуманного дикого капіталізму вже кілька десятиліть поспіль потерпає від колосального майнового розшарування суспільства, тотальної бідності, правової незахищеності, розгулу бандитизму. До того ж наступ на структурні й гуманітарні ознаки української нації ведеться в умовах зовнішнього управління нашою державою, її цілковитої підконтрольності міжнародним фінансовим організаціям, що спираються на байдужий до долі України місцевий олігархат. Курс на форсоване винищення нашого народу "вдало" доповнений остаточним розвалом вітчизняної медицини та масовим виїздом українців за кордон. Запланований розпродаж сільськогосподарської землі поставить у цьому процесові останню крапку...

Список використаної літератури

1. Бейлін П. Залізне місто / П. Бейлін // Глобус. — 1930. — № 12. — С. 188—189.
2. Гиляровский В. Железная горячка / В. Гиляровский // Соч. в 4-х т. / Под общ. ред В. М. Лобанова. — Т. 2. — Москва : Правда, 1967. — С. 156—161.
3. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. — Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. — 512 с.
4. Калакура Я. С. Ментальний вимір української цивілізації / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ю. Юрій. — Київ : Генеза, 2017. — 560 с.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства / за ред. Ю. Римаренка. — Київ : Довіра, Генеза, 1996. — 942 с.
6. Михальченко Н. И. Великий цивилизационный взрыв на рубеже XX—XXI веков / Н. И. Михальченко. — Киев : Парламентское издательство, 2016. — 504 с.
7. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір / О. О. Рафальський. — Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, 2018. — 400 с.
8. Сарбей В. Г. Історія України (XIX — початок ХХ ст.) / В. Г. Сарбей. — Київ : Генеза, 1994. — 224 с.
9. Україна: нариси історії державотворення / за ред. проф. В. В. Стецкевича. — Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2011. — 366 с.
10. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, Ю. П. Богущкий, Е. М. Лібанова, О. М. Майборода та ін. ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. — Київ : НАН України, 2017. — 336 с.

Larysa Doiar

The modern Ukrainian nation: we protect or destroy

This article addresses the problem of the genesis of the Ukrainian ethnic group at the stage of modern Ukrainian history. The author emphasizes that during the twentieth century, landmark changes took place in the development of the Ukrainian nation: traditionally peasant population has undergone large-scale urbanization as a result of Stalin's plan to build socialism. The proletarianization of the Ukrainian peasantry was based on such factors as forced industrialization, mass collectivization of peasant economies, and a cultural revolution that envisaged communist politicization of all stages of Ukrainian society. The author notes that the process of urbanization was determined by both the destructive and the salvage content of the Ukrainian nation: on the one hand, its structural distortion occurred — finally, since the middle 1930s, cities in Ukraine became Ukrainian rather than Russian-Polish-Jewish. In addition, the resettlement of Ukrainians to cities saved our ethnicity from total extinction during the Holodomor of 1932—1933 — workers and their families, especially in large industrial cities, were held on mandatory card security and thus deprived of the anguish of starvation. Structural changes within the Ukrainian nation were welcomed by representatives of Ukrainian political emigration — in opposition to the Bolsheviks, they were respectful of the ideological campaigns of the Soviet authorities, in

particular, the elimination of illiteracy and indigenization (Ukrainization). Convinced of the victory of the ideas of Ukraine's independence, the former leaders of the Ukrainian Revolution said that the Bolsheviks would prepare the soil for our nation — Ukrainians would become educated and be a complete nation, as Ukrainian engineers, economists, financiers, doctors, etc. would emerge. Due to the development of the Soviet Union large industry, Ukrainians have taken a significant place in world development. Unfortunately, however, these achievements have since been lost since independence.

Keywords: full nation; proletarianization of the Ukrainian peasantry; forced industrialization of Ukraine; elimination of illiteracy; Ukrainianization

References

1. Beylin P. (1930). Zalizne misto. *Hlobus*, 12, pp. 188—189.
2. Hylyarovskyy V. (1967). Zheleznaya horyachka. *Soch. v 4-kh t. T. 2*. Moskva: Pravda, pp. 156—161.
3. Rafalskyy O., Voynalovych V., Nahorna L. (2017). *Etnopolitychnyy kontekst sotsiokulturnykh transformatsiy u suchasniy Ukraini*. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
4. Kalakura Ya. S., Rafalskyy O. O., Yuriy M. Yu. (2017). *Mental'nyy vymir ukrayins'koyi tsyvilizatsiyi*. Kyiv: Heneza.
5. Rymarenko Yu. (ed.). (1996). *Mala entsyklopediya etnozhovnavstva*. Kyiv: Dovira, Heneza.
6. Mykhalchenko N. Y. (2016). *Velykyy tsyvylyzatsyonnyy vzryv na rubezhe XX—XXI vekov*. Kyiv: Parlamentskoe yzdatelstvo.
7. Rafalskyy O. O. (2018). *Konsolidatsiya ukrayinskoho suspilstva: etnopolitychnyy vymir*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
8. Sarbey V. H. (1994). *Istoriya Ukrainy (XIX — pochatok XX st.)*. Kyiv: Heneza.
9. Stetskevych V. V. (ed.). (2011). *Ukrayina: narysy istoriyi derzhavotvorennya*. Kryvyy Rih: Vydavnychy tsestr KTU.
10. Pyrozhkov S. I., Bohutskyy Yu. P., Libanova E. M., Mayboroda O. M. ta in. (2017). *Ukrayina: shlyakh do konsolidatsiyi suspilstva: natsionalna dopovid*. Kyiv: NAN Ukrainy.

Надійшла до редакції 21 грудня 2019 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

ШКОЛА СИСТЕМАТИЗАТОРА

Вікторія Солодовнік,
старший науковий співробітник відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України,
e-mail: udc@ukrbook.net

Марина Ахвердова,
старший науковий співробітник відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України,
e-mail: udc@ukrbook.net

Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка*

Клас 65 Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Паблік рилейшнз. Зв'язок з громадськістю призначений для групування інформації щодо організації та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії, управління та експлуатації транспорту та зв'язку, організації виробництва, економіки підприємств, організації та техніки торгівлі, реклами (зокрема, системи інформації). До цього класу також відносять поліграфічну промисловість, видавничу справу та книжкову торгівлю.

Організація розумової праці належить до 001, право і державне управління — до класу 3.

Допоміжні засоби управління підприємствами та організації виробництва, наприклад, машини, обладнання, прилади тощо, належать до класу 658 із погляду застосування. Їх виготовлення слід індексувати у класах 62, 66/69 тощо.

Клас 65 має низку підкласів, а саме: 654/659. До 654 розроблено СВ 654.01/.09, що уточнюють процеси зв'язку. МВ вказують, що до 654 належать питання

щодо зв'язку з погляду організації та експлуатації, наприклад:

654.197.07 Конкурентоспроможність телекомунікаційних компаній: проблеми теорії та практики управління

Також МВ вказують на низку посилань, зокрема телекомунікаційне устаткування пропонують деталізувати за допомогою СВ 62-1/-9, наприклад:

654.151.2-503.55 Програмний контроль та керування телефонними станціями

Зауважимо, що певні підрозділи також мають власні СВ: 655.28.02/.6 та 655.3.02/.6, наприклад:

655.3.022.6 Технологія офсетного друкування
655.335.066.43 Технологія трафаретного друкування географічних карт

Доволі детальні СВ має розділ 656.01/.09, наприклад:

656.135.073.436 Перевезення небезпечних вантажів
656.61.052 Навігаційне забезпечення мореплавства

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2019. № 11. С. 34—36.